

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 19 (1905)

Artikel: L'America riguardada senza pregiudizi
Autor: Barandun, Ino
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-185063>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

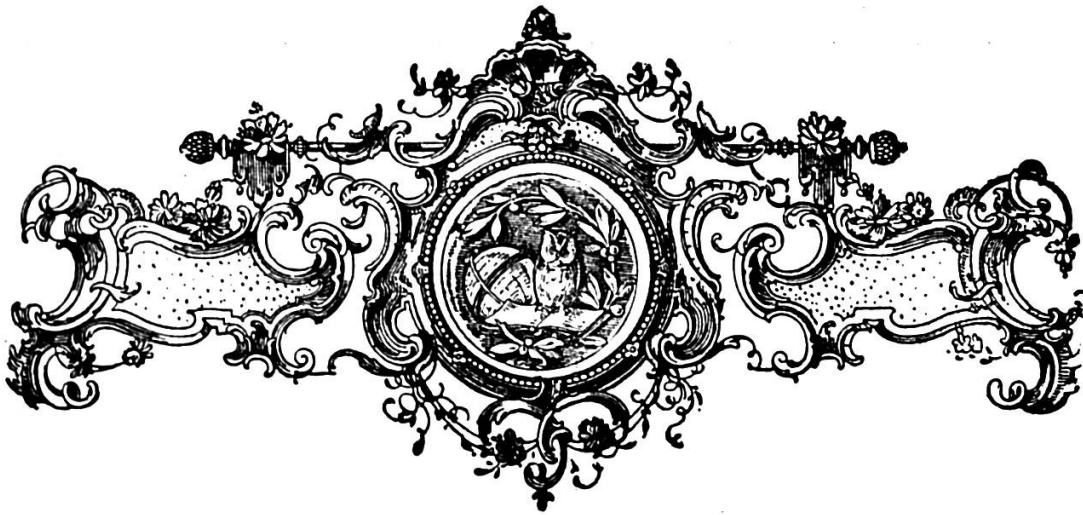
L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 02.04.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

L' America riguardada senza pregiudizi.

Quei ca noss pievel Grischun enconoscha della vita spirtuala dell' America ei per igl plü tras auturs tudescs, e quels, sut l'influenza de schalusia nazionala, nus dattan üna idea incorrecta della cultura americana.

Ei gin, ca l'America seigi lunsch inavos en cultura spirtuala, en litteratura, arts e ciencias; ca ils Anglo-Americans seigien ils plü ignorants e rozzs materialists etc., e ca els seigien fanatics, hipocrits, barbaras.

Mo sche nus studiein ils Americaners sezs, lur vita, lur auturs, philosophs e scientists, nus vegnin a ver, ca talas ideas ein per part ün product del pregiudizi e de la scuvidonza, sche-bein ca ellas en cert cas ein buca senza ün fundament real.

Questa terra ei sco ün hum giuven, plein de vita, forza ed energia. Igl American ha l'ambiziun de vegnir rich e pussent. Ei quei buc era il cas tier ils vischins ded autras naziuns civilisadas? Solum igl biestg, igl selvatg de terras caudas ed ils idiots ein senza ambiziun. E tgei ha questa ambiziun americana fatg? Ella ha fundau ün imperi grandius, rich e pussent, ca ten aunc adüna ault ils ideals de libertad e humanitad.

Igl American ei memmia engurd, memmia fitg suenter ils daners? Mo tgei sa ün hum de intelligenza e ambiziun far senza daners? Igl „dollar“ ei igl simbol della forza, della activitad; ded el dependa non sulettamein igl bienesser exteriur, mo era igl progress moral ed intellectual. Noss milliunêrs fundeschan scolas, bibliotecas, instituziuns humanas de tuttas descripciuns. E fagent els daners, els sviluppan en il medem temps la terra e dattan lavur a milliuns de humens e femnas, per buna paga. Del rest, l'era materialistica, sco ils tudescs la cloman, ven a passar navent, aschi prest sco la sviluppaziun de questa terra dumonda buc plü tonta forza, curascha e daners sco tochen uss.

Igl American, a la fin, ei, gl'ün tras gl'auter, honest. In sa se fidar de siu plaid. Sche el drova stratagemas incunter siu rival, igl ei solum perquei, ca stratagemas ein lubi en la guerra. E nos sistem sozial ei, per bien ner mal, üna guerra de tutts cunter tutts. Mo sche per exempel ün american maridass femnas veglias per rubar paupras viuas ed orfans de lur hierta, ner commetess autras cugliunerias de tala sort — sco ei para ca ei daventi en certas parts de l'Europa — scha vegniss igl pievel a far cun ün tal cugliun curt process. De talas porcherias, per survegnir la roba ded auters, sa igl Americaner nagut. Nel funds digl cor, el ei nobel, e sias aspiraziuns ein plü aultas. Daners ein per el mo ils miezs, ils utensils, per exeguir ses plans plü aults, sias intenziuns humanas e noblas. Perquei disprezza igl ver American ün hum dishonest, igl qual adora igl vadi d'aur, sco fan tonts de nos cars cumpatriots en questa terra beneficianta e riha, ils quals ein vegni cheu sulettamein per „raschlar insemmen daners“. Ils daners ein era cheu buc de „raschlar insemmen“, e tgi ca ha buc l'intenziun de luvrar cheu hunestamein e cun pazienza, tgi ca ha buc gronda energia e capacitad, vên oz igl gî buc lunsch en questa terra, nua che ün sto far en ün gi tonta lavur sco leu ora en dus ner treis.

Ca igl Americaner ei religios, e savens en üna curiosa maniera, ei alla fin buc aschi mal. Ei mussa ca el ei buc ün barbar o vèr materialist. Alla fin ei el tolerant; mintgin po cheu crer quei ca el vult, e tgi ca vult buc ir a baselgia, po star navent cun buna cunscienza, senza ca inqual pleivon dal temps pliocên gli curri suenter, ner stupids idiots hagian de dar

da la bucca. Cupleina libertad en talas caussas havein mo nus Americaners.

Ei dat blers ca gin, ca la scienza e cultura americana vali pauc; ca ella seigi superficiala; ca nus haveien nagün philosophs ner poets d'impurtonza. Quels ca pretendan talas caussas, ston esser fitg ignorants o malizius.

L'America, cumbein fitg giuvna, ha schon dau bleras fitg nizeivlas invenziuns al mund. Siu philosoph Ino. Fisc — per numnar mo ün — ei plü profund, ei plü clar nel medem temps ca entir totzels de philosophs „idealists“ tudescs. Nos Emerson, nos W. Irving e Edwards tegnen ora la cumparaziun cun igls meglers prosaists de lur classa en Germania. Ei fuss difficil de anflar en terra tudesca ün novellist de tala finezia de sentiment e de responsibilitad morala, e nel medem temps plein de aschi aulta, sublima exquisita poesia, possedent ün genius litterari aschi profund e tonatont popular, sco nos Nathanael Hawthorne. Longfellow e Bayard Taylor po üns cumparar cun ils meglers poets de la Europa (sche bein ca buc cun ils plü gronds), e Bryant e l' infelice Poe vegnen per blers centenêrs a traglÿschar trontar las plü sublimes steilas al ciel litterari. Era nos auturs realistics del temps modern fan honor all' America. Els ein capabels ded esser verdadeivels senza contaminar lur ovras cun tut las porcherias de la societad moderna, e lur characters han ossa e saung e sanadat; els ein buc puppas sanastradas sco las persunas dramaticas de Gerhard Hauptmann, Sudermann, Zola e tuttiquanti, ca dovessen esser davos eschs serrai enstagl en cudischs.

Sco Romonschs nus essen plü datier parents de la lingua inglesa ca da la tudestga, ed igl ei natural, ca igl Rhaetoroman ha simpatia per igl spirt e las aspiraziuns americanas. Jeu sun zwar, sco igl lectur forza sa, ün dels members dirigents e plü activs nel moviment per mantener igl tudesch en l' America — ün dels principals objects de la „Uniun Tudesca“ en questa terra, della quala jeu sun igl scrivont, e la quala solum en Pennsylvania quinta quatter cient societads (centers: Philadelphia e Pittsburg) cun circa otganta milli members. Mo jeu vuless oravont tutt, ca las bunas qualitäts de mintga pievel fussen reconoschidas senza pregiudizi. Essent ils tudescs nel America adüna en prigel de perder lungatg e nazionalitad — sco ils

Romantschs nel Grischun — els cercan de mantener lur lungatg e cultura spirituala, ed els han bein raschun. Cheu ei igl *megler* pais per *unir las megleras qualitäts* de bleras naziuns. *Mantener quei ca nus havein, e assimilar quei ca nus po esser fitg nizeivel, senza pregiudizi — quei sarà igl meglar, en l' America per ils Tudeschs, e en igl Grischun per ils Romantschs.* —

INO BARANDUN.

